

Genişletilmiş zet

Ankara İli Tütün Denetçilerinin Saha Deneyimlerinin ve Dumansız Hava Sahası İle İlgili Görüşlerinin Değerlendirmesi

Giriş

Dünyada en önemli halk sağlığı tehdidi olan tütün salgını, geçen yüzyılda dünyada önlenebilir hastalık ve ölümlerin başlıca nede-niydi ve mevcut eğilimler devam ederse yirmi birinci yüzyılda da aynı şekilde olmaya devam edeceği anlaşılmaktadır. Türkiye’nin ise ilk dumansız hava sahası girişimi 1996 yılında çıkardığı yasa ile olmuş, 2008 yılında yasanın kapsamının genişlemesiyle 2009 yılında Avrupa’da tam dumansız üçüncü ülke olmayı başarmıştır. Hatta Türkiye’nin sergilediği bu başarı diğer ülkelere örnek gösterilmiştir. Dumansız hava sahası denetimleri yerel sağlık idareleri tarafından kurulan ekipler marifeti ile gerçekleştirilmektedir. Yerel sağlık idarelerinin ciddi çabalarına rağmen, denetimlerin her türlü organizasyonun sağlık personeli üzerinden yürütülmesi, denetimler sırasında ekipteki emniyet mensubunun pasif rol üstlenmesi, böylece güvenlik zafiyeti oluşması, işletmelerin ekiplerin nesnel denetim yapabilme çabalarını boşa çıkararak türlü hamleler yapmaları ve farklı yöntemler geliştirmeleri gibi nedenlerden dolayı denetimler etkisiz kala-bilmektedir. Ayrıca özellikle seçim ve referandum dönemlerinde olmak üzere denetimlerde gevşemelerin olması, işletmelere ve halka uygulanan para cezalarının tahsilinde güçlükler yaşanması, işletme kapatma cezalarının bazı yetkililer tarafından göz ardı edilmesi dumansız hava sahası uygulaması denetim ekiplerinin moral ve motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir. Bu alışma, Ankara İli’nde dumansız hava sahası uygulamasında görev yapan tütün denetçilerinin saha deneyimlerinin ve dumansız hava sahası uygulamasının geliştirilmesi ile ilgili görüş ve önerilerinin değerlendirmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

2023 yılı mart ayında Sağlık Bilimleri niversitesi ile Ankara İl Sağlık Müdürlüğü iş birliği ile Ankara İli ve 25 İlçe Sağlık Müdürlüklerine ‘ne bağlı toplam 91 Dumansız Hava Sahası Denetim Koordinatörleri, tütün denetçileri ve kurumlar arası resmi yazışmalarda görevli büro personeline yönelik Kapasite Geliştirme Eğitimi verilmiştir. Kesitsel tipte planlanan bu çalışma için eğitime katılan personelin tamamı davet edilmiş ancak çalışma, çalışmaya katılmayı kabul edip onam veren 77 (%84,6) katılımcı ile yine 2023 yılı mart ayında tamamlanmıştır. Katılımcılara araştırıcılar tarafından literatüre dayalı olarak oluşturulan ve doldurulması yaklaşık 15 dakika süren veri toplama formu yüz yüze yöntem ile uygulanmıştır. Veri toplama formu katılımcıların yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, meslek, gelir durumu gibi sosyodemografik özellikler ile, sigara tüketimi, kronik hastalık varlığı, mesai düzeni, dumansız hava sahası denetimle-rine katılma durumu ve denetimlerde karşılaştıkları sorunlar, ihbar ve rutin denetimler ile ilgili deneyimleri, denetlenen işletme türü dağılımları, denetimler ve mevzuat hakkındaki görüş ve önerilerini sorgulayan sorulardan oluşmaktadır. Çalışma ncesinde Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu’nun 2023/109 kayıt numaralı uygunluk onayı alınmıştır. Araştırma için herhangi bir kurum veya kuruluştan maddi destek sağlanmamıştır. Veri analizi IBM SPSS 26 istatistik paket programı kullanı-larak yapılmış, tanımlayıcı veriler kategorik değişkenler için sayı ve yüzde dağılımları, sürekli değişkenler için ise ortalama $\pm$ standart sapma ile verilmiştir. Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında Ki kare testi kullanılmıştır.

Bulgular

Çalışmaya Ankara İl/İlçe Sağlık Müdürlüğü dumansız hava sahası uygulamasında görev alan 77 tütün denetim koordinatörü, tütün denetçisi ve kurumlar arası resmi yazışmalarda görevli büro elemanı katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 44.36 ± 7.4 (min:24; max:63)’tür; %61,0 ($n = 47$)’i erkek, %49,4 ($n = 38$)’ 40-49 yaş arasında, %53,2 ($n = 41$)’si niversite ve üzeri mezunu, %33,8 ($n = 26$)’i evre sağlığı teknisyenidir. %70,1 ($n = 54$)’i ile sağlık müdürlüğünde çalışmaktadır. Katılımcıların %13,2 ($n = 11$)’si tütün denetim koordinatörü, %65,1 ($n = 54$)’i ise tütün saha denetçisi olduğunu belirtmiştir. Katılımcılara rutin ve ihbar denetimleri ile ilgili dene-yimleri sorulmuştur. Rutin denetimleri katılımcıların %3,9’u çok kolay, %3,9’u çok zor olarak tanımlamıştır. İhbar denetimlerini ise katılımcıların %2,6’sı çok kolay ve %14,3’ ise çok zor olarak ifade etmiştir.

Katılımcıların %96,2’si restoranları, %97,5’i kafeterya/pastaneleri, %96,2’si geleneksel kahvehane/çay evlerini, %81,9’u ise nargile kafeleri sıklıkla denetlerken; %81,9’u nargile kafelerin, %75,4’ geleneksel kahvehaneler/çay evlerinin, %70,2’si barlar/gece kulüpleri-nin, %66,3’ ise kafeterya/pastanelerin dumansız hava sahası uygulamasında uyumunun düşük olduğunu ifade etmişlerdir.

Katılımcıları %70,2 ($n = 54$)’si genel olarak cezaların faydalı olduğunu düşündüğünü, %59,7 ($n = 46$)’si denetimlerin kamera ile kayıt altına alınmasının, %62,3 ($n = 48$)’ ise Yeşil Dedektör uygulamasının tütün denetçilerinin işini kolaylaştıracakını ifade etmiştir. Katılımcıların %84,4 ($n = 65$)’ 4207 sayılı kanun kapsamında dumansız hava sahası uygulamaları hakkında, %71,4 ($n = 55$)’ iletişim becerileri, %90,9 ($n = 70$)’u ise sigaranın zararları konularında daha önce bir eğitim aldığını belirtmiştir. %50,6 ($n = 39$)’u ise iş yerle-rinde ana giriş, veranda/bahçe gibi açık alanlarda sigara kullanımının sınırlandırılmasını önermektedir.

Katılımcılar açık alan ile kapalı alan tanımının net olmaması, işletmelerin ve halkın kanuni düzenlemelerle ilgili bilgisinin hala yetersiz olması, tütün denetim ekip sayısının sınırlı olması, denetçilerin güvenlik endişelerinin olması gibi sorunlardan bahsetmişlerdir. Ayrıca,

açık alan ile kapalı alan tanımının netleştirilmesi, denetim ekiplerine farklı kurumlardan denetçiler görevlendirilmesi, cezaların daha caydırıcı olması, cezai işlem uygulama ile ilgili denetçilerin yetkilerinin artırılması, tütün satılan ve sunulan işletmelerin ruhsatlarının gözden geçirilmesi, ruhsat alma şartlarının ağırlaştırılması, güvenlik önlemlerinin artırılması, Yeşil Dedektör Uygulamasının tanınırlığının artırılması, Yeşil Dedektör uygulaması ile yapılan asılsız ihbarların önüne geçmek için önlemler alınması, asılsız ihbar yaptığı tespit edilenlere gerekli cezanın uygulanması, Yeşil Dedektör uygulamasının arayüzünün kullanıcılar için daha kolay kullanılabilir hale getirilmesi, kullanıcı dostu uygulamaya dönüştürülmesi gibi önerilerde bulunmuşlardır.

Tartışma

Türkiye, tütünle mücadelede ilk uluslararası anlaşma olan Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi’ni imzaladıktan sonra eylem planlarını hazırlamış ve gerekli yasal düzenlemeleri vakit kaybetmeden yerine getirmiştir. Bu düzenlemeler kapsamında özellikle kapalı alanlarda dumansız hava sahası uygulamasının denetlenmesi ile ilgili bir rehber hazırlanmıştır. Bu rehber gere denetim iş ve işlemleri illerde bir komisyon marifetiyle yürütölmekte ve bu komisyonun sekreteryasını il sağık müdürlüğü yapmaktadır. Sekreterya ve saha denetim faaliyetlerini koordine eden il/İlçe sağık müdürlüğü çalışanlarının saha denetimi ve resmi yazışma aşamalarında karşılaş-tıkları sorunları saptamak ve çözüm önerilerini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışma, ildeki tüm ilçelerden tütün denetçi ve büro elemanlarının katılımı sayesinde literatürdeki sınırlı sayıda çalışmadan birisi olma özelliğı taşımaktadır. Dumansız hava sahası uygulamasında görev yapan tütün denetçilerinin saha deneyimlerinin ve uygulamanın geliştirilmesi ile ilgili görüş ve önerilerinin değerlendirildiğı bu çalışmada, dumansız hava sahası uygulamasının etkinliğini artırmak için denetçilerin sesine kulak vermek gerek-liliğı ortaya çıkmaktadır. Saha uygulaması sırasında tütün denetçilerinin yaşadıkları zorluklara, güvenlik kaygılarına, personel ve teknik aksaklıklara yönelik önlemlerin alınması ve ilgili mevzuatın güncel ihtiyaçlar gözetilerek güncellenmesi gerekmektedir. Ayrıca işletme sahipleri ve halkın dumansız hava sahası uygulaması hakkında bilgi düzeyleri ve farkındalıklarının artırılması sağlanmalıdır. Diğer öökelere nazaran Türkiye’nin kapalı alan tanımı daha açık ve kapsayıcı olarak değerlendirilebilir. Buna rağmen çalışmaya katılan tütün denetçilerinin açık ve kapalı alan tanımının net olmamasını bir sorun olarak sunmaları, bu yönde bir yasal düzenleme gereksinimini ortaya çıkarmaktadır. Çalışmanın kısıtlılığı, ekip üyelerinden sadece sağıkçıların çalışmaya dahil edilmesidir. Dumansız hava sahası uygulaması denetçi ekibinin sağıkçı olmayan diğer üyeleri, hatta işletme sahipleri ve halkın görüş ve önerilerinin değ erlendirildiğı çalışmalar yapılabilir.